

Camera dei deputati. Segretariato generale: RICERCA SUL DIRITTO DI FAMIGLIA. — I: Il diritto di famiglia in Italia, p. 551; II: Ordinamenti stranieri, p. 737, Servizio Studi, legislazione e inchieste parlamentari, Roma, 1967.

Реформа породичног законодавства, коју намеће савремени живот, нарочито је неопходна у Италији, земљи чије законодавство у овој области није у складу са општом модернизацијом. Дуга, и до сада безуспешна борба, коју групе у Парламенту воде против свемоћне Католичке цркве и даље се наставља и тражи и теоријску, а не само практичну аргументацију.

Дело „Ricerca sul diritto di famiglia“, у два обимна тома, које је израдила Служба за парламентарне студије, законодавство и упите, представља драгоцен и обиман материјал који пружа увид у ову област, који, међутим, због своје посебне намене носи, местимично, и мане материјала који треба да послужи једном одређеном циљу.

Дело је подељено у две свеске: I — Породично право у Италији и II — Страни прописи.

Породично право у Италији. — Исцрпан историјски увид обухвата логичке периоде развоја породичног права у Италији: а) породично право у Италији до краја XVI века; б) од јакобинских закона до Наполеоновог кодекса (1796—1815); в) породично законодавство држава пре уједињења (1814—1870); г) грађанско законодавство у уједињеној Италији (1859—1865); д) шездесет година покушаја реформе (1865—1922); е) период од 1923—1942.

Сама подела историјског дела указује на утицаје развоја породичног права, са обимним материјалима који тумаче поједине правце и стремљење у овој области. Поред чисто историјског значаја овог дела, нарочито је занимљив одељак који посматра покушаје реформе породичног права који су завршавани неуспехом парламентарних група да ову област отргну од утицаја цркве и укlope у област грађанског законодавства. Логично се намеће закључак да је борба за реформу породичног законодавства почела је још пре читавог једног века, и тада је и разумљива жестина парламентарних група, које желе да се ова борба, најзад, и оконча.

После првог светског рата, са припајањем области које су припадале Аустрији, у којој је развод дозвољен, уједначавање породичног законодавства у целој Италији могло је да доведе до бољих решења. Међутим, фашизам са својим појмовима „чисте расе“, са забраном бракова између припадника различитих раса и ограничењем бракова са странцима, ствара уместо унификације разлику између канонског (црквеног) и грађанског брака.

Историјски део је употпуњен додатком који садржи широко коришћену литературу, и то не само правну и историјску већ и из области фолклора и статистике. Ова библиографија је подељена на одељке које садржи и историјски део.

Други део анализира породично право у припремним радовима за израду устава. Комисија за израду новог устава је покушала, на основу рада поткомисија за одређена питања, као и комитета за координацију, да у текст унесе и одредбе на основу којих би се могла створити законо-

давна подлога за решење најважнијих питања из области породичног права. И поред врло аргументованих дискусија у Парламенту, приликом којих је истицано да модерна држава захтева и савремено законодавство (развод брака, на пример, не постоји још једино у Италији, Шпанији и Португалији), ни Устав није створио могућност за повољнија решења „Друштвено-економских“ питања. Једини уступак који је, бар делимично, учињен у погледу положаја запослене жене у Италији јесте да је жена-радница изједначена у правима и дужностима са мушкарцем.

Пратећи предлоге, њихове модификације, дискусију о њима и, коначно, њихово обарање, изгледа нам несхватљиво и, са правног становишта, потпуно немогуће да суверена држава прихвата религиозни брак који има све грађанско-правне последице, и признаје у тој области надлежност духовних судова.

Трећи део, правно најзначајнији, садржи предлоге за реформу. Подељен је на два одељка: 1. законодавна иницијатива; 2. претходнице парламентарне интервенције: упутства и одлуке.

Законодавна иницијатива, која је почела непосредно после ступања на снагу Устава Републике, практично је наставила неуспеле покушаје издвајања породичног законодавства од утицаја и надлежности Свете Столице, и стварања одредаба које би омогућиле да породично законодавство буде у потпуности одвојено од религије.

Области за које је захтевана реформа су следеће: а) односи између супруга; б) односи између родитеља и деце; в) усвојење и г) усиновљење.

Односи између супруга захтевају знатне законске корекције због неједнакости мужа и жене, која повлачи многе, за жену неповољне грађанскоправне последице. Захтеви и законске иницијативе, који теже потпуном изједначењу жене у оквиру породице, логична су последица њеног положаја у друштву у коме је стекла политичка права. Изједначење супруга довело би до многих праведнијих решења која се односе на издржавање, поданство и родитељску власт која сада припада само оцу.

Предмет бројних дискусија је и престанак брака (који сада настаје смрћу једног од супруга), односно омогућавање развода у случајевима када брак више не постоји (тзв. „мали развод“). То би, у ствари, била легализација постојећег стања ствари.

Предлози законске реформе у области односа родитеља и деце усредсређени су на заштиту ванбрачне деце. Признавање ванбрачне деце, њихов правни положај, могућности признавања очинства, обавеза издржавања, наслеђивање, и старање о напуштеној деци, захтевају не само ефикасна већ и врло хитна законска решења.

Законско олакшавање усвојења и усиновљења представља у новим предлозима реформе породичног законодавства допуну заштите деце и смањења броја незбринуте и угрожене деце.

Други одељак подробно излаже све предлоге које су, у оквиру својих програма, политичке странке поднеле за реформу породичног права. Нарочито женски покрети у оквиру разних партија истичу да је немогуће постићи потпуно друштвено изједначење жене са мушкарцем док се не измене законски прописи у оквиру породичног права.

Четврти део представља исцрпну студију о породици са демографско-социјалног становишта: а) постојање и састав породице; б) образовање породице; в) престанак породице; г) брачни уговори; д) усиновање и б) помоћ новорођенима и малолетницима, сиромашнима и напуштеним.

Бројне статистичке табеле, које обухватају наведене проблеме, пружају исцрпну слику породице у Италији, не само на целој територији већ и по појединим областима, и стварају могућност даљих и исцрпнијих испитивања, не само за правнике већ и за социологе.

Пети, и закључни, део прве свеске садржи општу систематску библиографију о породичном праву. Ова исцрпна селективна библиографија књига и чланака италијанских аутора теоријског и практичног значаја, у оквиру предмета срећена је хронолошки. Поједине године које обилују материјалом издвојене су, тако да је ова библиографија, и поред своје обимности (садржи око 2.300 библиографских јединица), веома прегледна и може ванредно да послужи за даља и подробнија испитивања.

Страни прописи. — Друга свеска овог дела обухвата прописе из области породичног права следећих земаља: Белгије, Француске, Савезне Републике Немачке, Југославије, Холандије, Пољске и Шведске.

Списак обухваћених земаља показује да је узето неколико европских земаља различитих правних система и друштвеног уређења. Пре сваког одељка који доноси преведене прописе одређене земље, дате су сажете карактеристике и тенденције правног система. Земље су, очигледно, узете егземпларно, и пошто није (вероватно технички) постојала могућност да се обухвате сви прописи из ове области, вршена је селекција, која је, природно, морала да доведе до неједначености. За поједине земље су навођени одломци опшгих (грађанских) закона, а за друге специјални. На тај начин је дошло до понављања врло сличних прописа (Белгија, Француска, Холандије, којима је основа француски Грађански законик из 1804), док многи савременији и правно занимљивији нису обухваћени.

У следећем кратком прегледу, који неће бити потпун, што није ни неопходно, само ћемо набројати материјал обухваћен у оквиру одређених земаља.

Француски Грађански законик, као и његов део који се односи на породицу, чини основу белгијског Грађанског законика. Међутим, каснији закони доносе нека решења која се знатно разликују. Законом донетим децембра 1935. предвиђен је развод због одређених узрока, права и дужности грађана утврђена у Закону од 30. априла 1958. спроводе потпуну еманципацију жене.

Закон о заштити омладине (од 8. IV 1965) садржи два дела о социјалној и правној заштити. Закон предвиђа посебну заштиту деце и омладине (која је до тада била регулисана у оквиру Закона о јавној заштити од 10. III 1925), одређујући органе који се старају да ова заштита буде потпуна.

Правна заштита малолетних лица садржи прописе који се односе на родитеље и њихове дужности издржавања, васпитања и школовања деце. Посебан суд за омладину одлучује у којим случајевима ће се одузети родитељска власт и одредити посебан старалац.

Прописи који се односе на малолетнике теже смањењу броја малолетних делинквената и обезбеђују мере надзора и посебног старања.

Француски Грађански законик (Code civil) из 1804. године обухвата прописе из породичног права. Поред ових прописа наведен је и део Закона о социјалном осигурању од 24. I 1956. који се односи на породична примања, и Закон од 24. VII 1889, са каснијим изменама прописа о заштити злостављане и морално напуштене деце, који модернизује многе одредбе Грађанског законика. Закон о имовинском брачном режиму од 13. VII 1965, који доноси потпуно нове прописе и из основа мења правни и имовински положај жене, дајући јој равноправност, могућност избора и одлучивања — није ушао у ову збирку.

Законодавство Савезне Републике Немачке је посматрано, углавном, у оквирима Грађанског законика (Bürgerliches Gesetzbuch) из 1896. године. Делумична актуализација је постигнута уношењем Закона о браку од 20. II 1946, и Закона о омладини од 11. VIII 1961. Међутим, један део Закона о браку је измењен Законом о једнакости мушкарца и жене од 18. VI 1957 — који није унет у Збирку.

Прописи из области породичног права Југославије обухваћени су тако да је постигнута потпуна актуелност. Основни закон о браку (пречишћен текст, Основни закон о односима родитеља и деце, Основни закон о усвојењу (пречишћени текстови) из 1965. године, стварно су најновији прописи из ове области.

Врло занимљив и сажет увод, који указује на неусклађеност правних подручја у старој Југославији и на позитивно законодавство које доноси савремена решења, допуњава утисак да је ова област, у нашој земљи, посматрана са посебном брижљивошћу.

Оквири Грађанског законика Холандије, посебно одељак „Право личности и породице“, обухватају прописе из породичног права. Ту је наглашено да се „брак посматра само као грађанска институција“. Прихваћена је потпуна једнакост између супруга, режим заједничких добара, иста права и дужности према деци. Уколико се прихвати да су у пројекту новог Грађанског законика предвиђене само техничке измене, потпуно навођење прве књиге Грађанског законика је неопходно за упознавање са овим материјалом.

Законодавство Пољске је, очигледно, представљало посебно поље интересовања редактора ове публикације. То је и разумљиво, ако се има у виду да је и Пољска дуго била под врло јаким утицајем Католичке цркве. У уводном делу је подробно описан процес стварања закона, посебно дела о разводу. Већ фебруара 1947. године је прокламована једнакост свих грађана пред законом, без обзира на расу, пол, религију, која је потврђена Уставом од 22. јула 1952. године. Закон о породици и старатељству од 25. II 1964. у потпуности обухвата, за разлику од земаља код којих су ови прописи у оквиру грађанског законика, и грађанскоправне последице, уколико произилазе из породичних односа. Деца уживају посебну законску заштиту, предвиђено је потпуно усвојење, а вођење је рачуна искључиво о интересима малолетног усвојеника.

Шведска, у којој је још на снази Закон о браку од 11. јуна 1920, који је унет у ову збирку, донела је низ измена које у потпуности мењају основне поставке. За Шведску је посебно карактеристична сарадња скандинавских земаља, које усаглашавају своје прописе, тако да се, скоро, може говорити о унификацији.

Закон о односима родитеља и деце од 10. јуна 1949. такође је претрпео многе измене, мада и овај текст може да се сматра, у поређењу са другим законодавствима, врло напредним.

Посебну вредност ове књиге чини врло добро урађен аналитички регистар. Осамдесет главних појмова, даље разрађених пододредницама, са скраћеницама земаља, олакшавају употребу ове књиге.

Обимно дело, и поред мана које нису могле да се избегну, врло корисно ће послужити за даље предлоге за реформу породичног законодавства у Италији. За рад на кодификацији породичног законодавства у нас, ова збирка материјала је посебно занимљива као пример озбиљности у припремама нових законских текстова.

Љиљана Андрић